

พุทธธรรมกับสังคมไทยยุค 4.0

BUDDHISM AND THAI SOCIETY IN THE 4.0 ERA

¹พระครูโสภณวิรัตน์ และ ²พระพิชญพล สุวรรณรูป (รูปทอง)

¹Phrakru Sophonveerabandit and ²Phra Pisanupol Suvannarupo (Rooptong)

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Lampang Buddhist College, Thailand

¹Corresponding Author's Email: phrakhrusophnwirbanthithachum@gmail.com

Received: 2026-01-15

¹เบอร์โทร: 062-423-5996

Revised: 2026-03-04

Accepted: 2026-03-06

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอพลวัตของสังคมไทยที่บูรณาการหลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตในสังคมไทยแลนด์ยุค 4.0 เป็นแนวคิดเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาประเทศไทยตามวิสัยทัศน์ "มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน" ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมให้เข้ากับยุคดิจิทัลและนวัตกรรม โดยตั้งเป้าหมายให้ประเทศและประชากรมีรายได้สูงขึ้นในระยะเวลา 5-6 ปี ก่อนหน้านี้ ยุคไทยแลนด์ 1.0 มุ่งเน้นอุตสาหกรรมเกษตร, ยุคไทยแลนด์ 2.0 เน้นอุตสาหกรรมเบา, และ ยุคไทยแลนด์ 3.0 เป็นยุคของอุตสาหกรรมหนักและการส่งออก ปัจจุบันยุคไทยแลนด์ 4.0 มุ่งเน้นการเปลี่ยนผ่านสู่เศรษฐกิจใหม่ ซึ่งใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การบริหารจัดการแบบสมาร์ต เช่น เกษตรแบบ Smart Farming การสนับสนุน Startup และธุรกิจเทคโนโลยีสูง ซึ่งจะช่วยให้คนไทยเปลี่ยนจากแรงงานทักษะต่ำไปเป็นแรงงานที่มีความรู้และทักษะสูง รวมถึงการสร้างนวัตกรรมและบริการมูลค่าสูง เพื่อให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนและสมดุลทางสังคม ในด้านปัญหาสังคมและสุขภาพจิต ต้องเผชิญกับความท้าทายที่สำคัญ เช่น ความไม่เท่าเทียมกัน การแข่งขันทางเศรษฐกิจ และความรุนแรงในโลกออนไลน์ ซึ่งส่งผลให้มีอัตราการเจ็บป่วยด้านจิตใจ เช่น ภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวล และการฆ่าตัวตายที่เพิ่มสูงขึ้น ดังนั้น การสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในสังคมจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น สติ สมาธิ ปัญญา ความเมตตา การสร้างคุณธรรมและจริยธรรม รวมทั้งเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางในการเสริมสร้างจิตใจที่เข้มแข็ง รู้จักควบคุมตนเองในยุคดิจิทัล ซึ่งสามารถช่วยลดความเครียดและเสริมสร้างความสุขให้กับประชาชนอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ การดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมช่วยให้คนในสังคมปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงในยุค 4.0 ได้อย่างมีคุณภาพและความสุขในชีวิตประจำวัน

คำสำคัญ: หลักพุทธธรรม; สังคมไทย; ไทยแลนด์ 4.0

Abstract

This academic article aimed to present the dynamics of Thai society through the integration of Buddhist principles into daily life in the Thailand 4.0 era. The study examined Thailand 4.0 as a policy framework for national development under the vision of “Security, Prosperity, and Sustainability,” which sought to transform the economic and social structures in response to digitalization and innovation. Unlike Thailand 1.0, which emphasized agriculture, Thailand 2.0, which focused on light industries, and Thailand 3.0, which emphasized heavy industries and exports, Thailand 4.0 promoted a transition toward a technology-driven economy through digital technologies, smart management, smart farming, startups, and high-tech businesses. This transition was intended to enhance workforce skills, foster innovation, and generate high-value products and services while promoting sustainable economic growth and social balance. However, Thai society faced challenges including inequality, economic competition, and online violence, which were associated with increasing mental health problems. Therefore, Buddhist principles, including mindfulness, concentration, wisdom, compassion, morality, ethics, and the Sufficiency Economy Philosophy, were proposed as approaches to strengthening mental resilience and self-regulation in the digital era. The findings suggested that integrating Buddhist principles into daily life could support effective adaptation to social transformation while promoting sustainable well-being and quality of life.

Keywords: Buddhist Principles; Thai Society; Thailand 4.0

บทนำ

ไทยแลนด์ 4.0 เป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย ภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ในขณะนั้น และมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาที่ว่า มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยจะขับเคลื่อนประเทศในด้านต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาสังคม ปรับทิศทาง พัฒนาประเทศให้เจริญ สามารถรับมือกับภัยคุกคามแบบใหม่ๆ ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และเพิ่มความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง เช่น สภาพเศรษฐกิจที่ยากลำบาก ความไม่เท่าเทียมกัน การแข่งขันที่สูง และความรุนแรงในโลกออนไลน์ โดยเฉพาะมิติที่ทำให้เกิดความเลื่อมล้ำ ความไม่เท่าเทียมในสังคม ส่งผลให้สังคมเกิดช่องว่างระหว่างชนชั้น และความไม่เท่ากันของการใช้ชีวิตในสังคมที่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างในสังคมไทย และความไม่เท่าเทียมกันทำให้พลาดโอกาสในการเข้าถึงกิจกรรมทรัพยากร และสิทธิขั้นพื้นฐาน และผลประโยชน์จากรัฐบาล Vichan (2019) และสามารถอธิบายปัญหาในสังคมไทยได้พอสังเขปดังนี้

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2569)

สภาพเศรษฐกิจและการแข่งขัน ซึ่งเกิดจากสภาพทางเศรษฐกิจที่ไม่มั่นคงและแรงกดดันจากความต้องการทางการเงิน ส่งผลให้คนไทยมีความเครียดสูงขึ้น เนื่องจากทุกคนต้องการที่จะประสบความสำเร็จในสังคมที่แข่งขันสูงยิ่งเพิ่มความเครียด และปัญหาความรุนแรงในโลกออนไลน์ การใช้ความรุนแรงผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น การสร้างความเกลียดชัง การรังแกในโลกออนไลน์ทำให้เกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัย การถูกคุกคาม และการลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจน ปัญหาด้านสุขภาพจิต คนไทยมีอัตราความเสี่ยงต่อโรคซึมเศร้า ความวิตกกังวล และการฆ่าตัวตายเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสุขภาพจิตอาจมีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคทางกาย และปัญหาทางจิตใจ (Office of the National Economic and Social Development Council, 2024)

จากสถานการณ์ด้านสุขภาพจิตของคนไทยเป็นปัญหาที่เพิ่มมากขึ้นและเป็นประเด็นที่น่ากังวลสามารถเกิดขึ้นได้กับทุกเพศ ทุกวัย จากรายงานโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เรื่องสภาวะสังคม ไตรมาสที่ 1 ปี 2567 กล่าวถึงข้อมูลการประเมินสุขภาพจิตของคนไทย (Mental Health Check In : MHCI) ที่มีเพิ่มสูงขึ้นเป็นเท่าตัวจากในปี 2558 จำนวน 1.3 ล้านคนเพิ่มเป็นเท่าตัวในปี 2566 จำนวน 2.9 ล้านคน นอกจากนี้ยังพบสัดส่วนผู้ที่เสี่ยงซึมเศร้า สูงสุดที่ร้อยละ 8.9 เพิ่มขึ้นจากช่วงเดียวกันของปีก่อนที่มีสัดส่วนร้อยละ 8.4 ขณะที่ผู้ที่มีความเครียดสูงมีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 8.3 และเสี่ยงฆ่าตัวตายร้อยละ 5.3 จากผู้เข้ารับการประเมินจำนวน 3.9 แสนราย (Thairath Online, 2025)

จากปัญหาดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาประเทศในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา สังคมมีการพัฒนา ด้านเทคโนโลยีจนเกิดกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) เข้ามาเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมอย่างรวดเร็ว ทำให้คนในสังคมต้องปรับตัวให้เข้าสถานการณ์เพื่อความอยู่รอด ดังนั้น ชีวิตของผู้คนในสังคมหนีไม่พ้นกับการปรับตัว ปรับใจ บุคคลผู้สามารถปรับตัวได้ในสังคม และสิ่งแวดล้อมโดยตนเองมีความสุข ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงตนเองได้ตามสถานการณ์ ด้วยเหตุผลอันเหมาะสมมีความยืดหยุ่น ก็คือผู้ที่มีสุขภาพจิตดี ซึ่งสุขภาพจิตดีเปรียบได้กับต้นไม้ที่รากเต็มไปด้วยความเป็นมิตร ความเมตตา การให้อภัย มีความอดทน และสำนึกในบุญคุณ มีความรับผิดชอบ มีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต จิตใจมั่นคง พอใจและรู้จักตนเองอย่างแท้จริง มีความสุขในชีวิต (Faculty of Medicine Ramathibodi Hospital, Mahidol University, 2025) ในทางพระพุทธศาสนาการพัฒนาจิตให้คนในสังคมเป็นบุคคลที่เข้มแข็งต่อปัญหาต่างๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้น และอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุขท่ามกลางสังคมไทยในยุค 4.0 ที่มีความเป็นพลวัตที่สูง ผู้เขียนสามารถนำหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงองค์ธรรมหรือข้อธรรมที่เกื้อกูลต่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องไว้ 7 ประการ เป็นต้นทางนำไปสู่การดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ซึ่งจะอธิบายโดยละเอียดในหัวข้อความสัมพันธ์ระหว่างพุทธธรรมกับสังคมไทยยุค 4.0 ต่อไป เมื่อพิจารณาปรากฏการณ์สังคมไทยภายใต้นโยบายไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงการบริหารประเทศของ ประยุทธ์ จันทร์โอชา จะเห็นได้ว่าการพัฒนาที่มุ่งเน้นความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน แม้จะส่งเสริมความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี แต่ขณะเดียวกันก็ทำให้สังคมเผชิญ

กับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เกิดการแข่งขันสูง ความเหลื่อมล้ำ และแรงกดดันทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อสุขภาวะทางจิตใจของประชาชน ในมุมมองพุทธจริยศาสตร์ร่วมสมัย ปรากฏการณ์ดังกล่าวมิใช่เพียงปัญหาเชิงปัจเจก แต่เป็นทุกข์เชิงโครงสร้างที่เกิดจากระบบคุณค่าทางสังคมซึ่งให้ความสำคัญกับความสำเร็จเชิงวัตถุเหนือความสมดุลทางจิตใจ พระพุทธศาสนาจึงเสนอแนวทางการพัฒนาจิตใจควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเน้นการสร้างภูมิคุ้มกันทางจริยธรรมผ่านสติ ปัญญา เมตตา และความรู้เท่าทันตนเอง มุ่งพัฒนาภายในจิตใจให้มั่นคง อดทน มีเหตุผล และรู้จักพอ เมื่อบุคคลมีความมั่นคงภายใน ก็จะสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคดิจิทัลได้อย่างมีสติ ไม่ตกอยู่ภายใต้กระแสบริโภคนิยมหรือความกดดันทางสังคม ดังนั้น การเชื่อมโยงไทยแลนด์ 4.0 เข้ากับพุทธจริยศาสตร์ร่วมสมัย จึงเป็นการชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องตั้งอยู่บนฐานของการพัฒนาคนทั้งด้านวัตถุและจิตใจ การเสริมสร้างคุณธรรมและความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างสังคมที่สมดุล ลดความเหลื่อมล้ำ และนำไปสู่ความสงบสุขอย่างแท้จริงในบริบทสังคมไทยยุค 4.0.

สังคมไทยยุค 4.0 คืออะไร?

หลายท่านคงได้ยินคำว่า “ไทยแลนด์ 4.0” ในสื่อสังคมออนไลน์ อยู่บ่อยครั้ง และคงสงสัยว่าใครเป็นคนนำแนวคิดเหล่านี้เข้ามาในการพัฒนาประเทศ Department of Excise (2025) ซึ่งผู้เขียนจะได้อธิบายดังนี้

“ไทยแลนด์ 4.0” เป็นความมุ่งมั่นของนายกรัฐมนตรีที่ต้องการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่ “Value-Based Economy” หรือ “เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม” ภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่เข้ามาบริหารประเทศบนวิสัยทัศน์ที่ว่า “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ที่มีภารกิจสำคัญในการ ขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศด้านต่าง ๆ เพื่อปรับแก้ จัดระบบ ปรับทิศทาง และสร้างหนทางพัฒนาประเทศให้เจริญ สามารถรับมือกับโอกาส และภัยคุกคามแบบใหม่ ๆ ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ก่อนจะมาถึง “ไทยแลนด์ 4.0” ประเทศไทยมีการพัฒนา มาเป็นลำดับขั้นอย่างต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่ “ไทยแลนด์ 1.0” การดำรงอยู่และพัฒนาประเทศเน้นการเกษตรเป็นหลัก “ไทยแลนด์ 2.0” นอกจากเกษตรกรรมแล้วก็เน้นไปทางอุตสาหกรรมแต่เป็นอุตสาหกรรมเบา และ “ไทยแลนด์ 3.0” ซึ่งเป็นยุคปัจจุบัน เน้นหนักไปทางอุตสาหกรรมหนักและการส่งออก และ “ไทยแลนด์ 4.0” เป็นการกำหนดแนวทางพัฒนาประเทศให้เป็นประเทศ เศรษฐกิจใหม่ (New Engines of Growth) ประเทศและประชากรมีรายได้สูง โดยวางเป้าหมายให้เกิดผลการพัฒนา ภายใน 5 - 6 ปี ฉะนั้น ไทยแลนด์ 4.0 จึงเป็นการเปลี่ยนจากการเกษตร แบบดั้งเดิมในปัจจุบันไปสู่การเกษตรสมัยใหม่ ที่เน้นการบริหารจัดการและเทคโนโลยี (Smart Farming) โดยเกษตรกรต้องรู้รายขึ้น และเป็นเกษตรกรแบบเป็นผู้ประกอบการ

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2569)

(Entrepreneur) เปลี่ยนจาก Traditional SMEs หรือ SMEs ที่มีอยู่และรัฐต้องให้ความช่วยเหลือเพื่อไปสู่การเป็น Smart Enterprises และ Startups บริษัทเกิดใหม่ที่มีศักยภาพสูง เปลี่ยนจาก Traditional Services ซึ่งมีการสร้าง มูลค่าค่อนข้างต่ำ ไปสู่ High Value Services และเปลี่ยนจากแรงงานทักษะต่ำไปสู่แรงงานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และทักษะสูง

เมื่อมองผ่านกรอบพระพุทธศาสนาประยุกต์ ไทยแลนด์ 4.0 มิใช่เพียงโครงการทางเศรษฐกิจ แต่เป็นปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงเชิงอารยธรรมที่กระทบวิถีชีวิต ค่านิยม และโครงสร้างสังคมอย่างลึกซึ้ง จึงสามารถสังเคราะห์ได้ 3 มิติคือ

1) มิติทางเศรษฐกิจ

หลักสัมมาอาชีวะ คือ การประกอบอาชีพอย่างถูกต้อง ไม่เบียดเบียน และสร้างคุณค่าต่อสังคม หากเทคโนโลยีถูกใช้เพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิต ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความเป็นธรรม ย่อมเป็นการพัฒนาที่สอดคล้องกับหลักธรรม หากการขับเคลื่อนนวัตกรรมตั้งอยู่บน “โลภะ” (ความโลภ) มากกว่าปัญญา ก็อาจทำให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล (Digital Divide) และการกระจุกตัวของทุน

2) มิติทางสังคม

ไทยแลนด์ 4.0 เน้นการพัฒนาคนให้มีทักษะสูง แต่พระพุทธศาสนาเน้นการพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งด้านปัญญา ศีล และจิตใจ หากยุค 4.0 พัฒนาเพียงทักษะเทคโนโลยีแต่ไม่พัฒนาคุณธรรมอาจเกิดสังคมเก่งแต่ไม่ดี ดังนั้นการพัฒนาคนในบริบทไทยแลนด์ 4.0 ควรบูรณาการหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เพื่อให้เทคโนโลยีอยู่ภายใต้การกำกับของจริยธรรม

3) มิติทางวัฒนธรรม

หากวิเคราะห์เชิงพุทธสามารถเชื่อมโยงกับหลักมัชฌิมาปฏิปทา คือ การพัฒนาอย่างพอดี ไม่สุดโต่ง ไม่บริโภคนิยมเกินควร ไทยแลนด์ 4.0 ควรเป็นการพัฒนาที่มีสติ (Mindful Development) มิใช่เพียงการพัฒนาที่รวดเร็ว เพราะความเร็วของเทคโนโลยีอาจเกินกว่าความพร้อมทางจิตสำนึกของมนุษย์

ดังนั้น สังคมไทยยุค 4.0 จึงเป็นแนวคิดยกระดับเศรษฐกิจและทุนมนุษย์ให้แข่งขันได้ในระดับโลก และ ควรได้รับการพัฒนาให้มีธรรมะกำกับ กล่าวคือ เทคโนโลยีต้องอยู่ภายใต้กรอบจริยธรรม นวัตกรรมต้องตอบโจทย์ความทุกข์ของมนุษย์ ไม่ใช่สร้างทุกข์ใหม่ การเติบโตทางเศรษฐกิจต้องควบคู่กับการเติบโตทางคุณธรรม และ การพัฒนาคนต้องพัฒนาทั้งความรู้และจิตสำนึก

ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธธรรมกับสังคมไทยยุค 4.0

สังคมไทยยุค 4.0 หรือ Thailand 4.0 เป็นการพัฒนาสังคมให้ทันต่อกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันด้านเทคโนโลยีมีความเป็นพลวัตที่สูง อีกทั้งรัฐต้องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไปด้วยในขณะเดียวกันให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ตลอดจนยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น แต่ในทางกลับกันการพัฒนาสังคมและเทคโนโลยีที่มีความทันสมัย รุดหน้าไปมาก ทำให้คนในสังคมบางกลุ่ม เช่น กลุ่มเปราะบางในสังคม ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มวัยชรา กลุ่มเด็กและเยาวชน และกลุ่มผู้พิการ ตลอดจนวัยแรงงาน เป็นต้น กลุ่มคนเหล่านี้

ต้องดิ้นรนเพื่อพัฒนาตัวเอง ให้อยู่รอดในสังคมที่มีการแข่งขันในการทำงาน การเรียน จนเกิดสุขภาวะที่ไม่พึงประสงค์ เสี่ยงต่อโรคซึมเศร้า ความวิตกกังวล และการฆ่าตัวตายเพิ่มขึ้น (Phra Khru Pitsal Charakorn Lek Thammo (Sangkhw) and Pravadee, 2019) อันเนื่องมาจาก สภาพทางเศรษฐกิจที่ไม่มั่นคงและแรงกดดันจากความต้องการทางการเงิน ส่งผลให้คนไทยมีความเครียดสูงขึ้น เนื่องจากทุกคนต้องการที่จะประสบความสำเร็จในสังคมที่แข่งขันสูงยิ่งเพิ่มความเครียด และปัญหาความรุนแรงในโลกออนไลน์ การใช้ความรุนแรงผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ดังนั้นจึงสามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์กับสังคมไทย 4.0 ได้ดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธธรรมกับสังคมไทย 4.0

ภาพประกอบที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธธรรมกับสังคมไทย 4.0

1. สติและสมาธิในโลกดิจิทัล

ในยุคที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวัน การฝึกสติและสมาธิจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้เราสามารถจัดการกับข้อมูลที่หลั่งไหลเข้ามาอย่างไม่หยุดหย่อน การฝึกสติช่วยให้เรามีความสามารถในการตัดสินใจที่ดีขึ้น และลดความเครียดจากการใช้ชีวิตในโลกดิจิทัล

2. หลักปัญญาในสังคมแห่งนวัตกรรม

หลักปัญญาของพุทธธรรมสามารถนำมาใช้ในการพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ โดยการส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการตัดสินใจที่มีคุณธรรม การนำหลักปัญญามาใช้จะช่วยให้สังคมสามารถพัฒนาเทคโนโลยีที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

3. คุณธรรมสำหรับคนในสังคมยุคใหม่

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2569)

ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว คุณธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ผู้คนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข การนำหลักธรรมของพุทธศาสนาใช้ในการดำเนินชีวิตจะช่วยสร้างสังคมที่มีความเข้าใจและเคารพซึ่งกันและกัน

4. จริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี

การใช้เทคโนโลยีในยุค 4.0 ต้องมีจริยธรรมที่ชัดเจน เพื่อป้องกันการใช้เทคโนโลยีในทางที่ผิด การนำหลักธรรมของพุทธศาสนาใช้ในการพิจารณาการใช้เทคโนโลยีจะช่วยให้เกิดการใช้ที่มีความรับผิดชอบและเป็นประโยชน์ต่อสังคม

5. เศรษฐกิจพอเพียงและความพอดี

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับหลักธรรมของพุทธศาสนา โดยเน้นการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงและความพอดี การนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้ในสังคมไทย 4.0 จะช่วยให้ผู้คนสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขและยั่งยืน

ผู้เขียนมองว่า Thailand 4.0 เป็นแนวทางพัฒนาประเทศให้ทันต่อโลกาภิวัตน์ โดยเน้นเทคโนโลยี นวัตกรรม และการยกระดับทรัพยากรมนุษย์ เพื่อสร้างความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน อย่างไรก็ตาม เบื้องหลังความก้าวหน้าดังกล่าวกลับก่อให้เกิดแรงกดดันทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะต่อกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ เยาวชน ผู้พิการ และแรงงาน ซึ่งต้องเผชิญการแข่งขันสูง ความไม่มั่นคง และปัญหาสุขภาพทางจิตที่เพิ่มขึ้น ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงเสนอให้ประยุกต์หลักพุทธธรรมเป็นกรอบกำกับการพัฒนา โดยเน้นการมีสติในโลกดิจิทัล การใช้ปัญญาในการสร้างนวัตกรรม การยึดมั่นคุณธรรมในการอยู่ร่วมกัน การมีจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี และการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างสมดุลระหว่างความก้าวหน้าทางวัตถุกับความมั่นคงทางจิตใจ อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

จริยธรรมของคนในสังคม

การพัฒนาประเทศในยุคที่เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญซึ่งส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมจนส่งผลให้คนในสังคมเกิดการแย่งชิงทรัพยากรจนขาดคุณธรรมจริยธรรม การขาดความรับผิดชอบต่อสังคม ฯลฯ ซึ่งล้วนเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการที่จะต้องช่วยกัน และพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้กับสังคมไทยที่เหมาะสมให้แก่คนในสังคมให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ คนในสังคมนี้วันแต่ละแห่งไกลศาสนา ขาดการนำ หลักธรรมคำสอนของศาสนาไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ละเลยเรื่องคุณธรรมจริยธรรม ทำให้ปัญหาสังคมทวีความรุนแรงมากขึ้น (Phra Khru Pitsal Charakorn Lek Thammo (Sangkhaw) and Pravadee, 2019) จะเห็นได้ว่า สังคมในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสนิยมขาดความเข้าใจรากเหง้าของ ตนเอง วิถีชีวิตคนไทยจึงดำเนินไปอย่างขาดเสถียรภาพและไร้ทิศทาง ดังนั้นการจะทำให้คนในสังคมกลับมาเข้มแข็งทางจิตใจอีกครั้งจำเป็นต้องสร้างกระแสใหม่กระแสที่ดี กระแสแห่งคุณธรรม (Somdet Phra Buddha-Koharacharya (P.A. Payutto), 2021) ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

จริยธรรมของคนในสังคมไทย

ภาพประกอบที่ 2 จริยธรรมของคนในสังคมไทย

1. กัลยาณมิตตตา การรู้จักเลือกหาภักตยาณมิตร จะช่วยกระตุ้นเร้าส่งเสริมให้ก้าวหน้าในการศึกษาหรือพัฒนาตน รู้จักหา รู้จักใช้ รู้จักเข้าไปเกี่ยวข้องกับปะรับเอาประโยชน์ ทำให้เป็นแหล่งและสภาพแวดล้อมที่ช่วยในการพัฒนาตน เช่น รู้จักอ่าน รู้จักฟัง รู้จักเลือกอ่าน เลือกฟังและดูให้ได้ความรู้ที่เป็นประโยชน์นำมาเสริมคุณภาพชีวิต
2. ศีลสัมปทา การสร้างสรรค์ความมีวินัยในการดำเนินชีวิต และความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม การดำเนินชีวิตที่เรียบร้อยราบรื่น กลมกลืนและเกื้อกูลในสังคม การอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยดี และมีระเบียบในการดำเนินชีวิต โดยมีการแสดงออกทางกาย วาจา และการประกอบอาชีพที่สุจริต
3. ฉันทสัมปทา การสร้างแรงจูงใจที่ถูกต้องในการศึกษา การมีความใฝ่สัจจะ ใฝ่ความดีงาม หรือใฝ่รู้ ใฝ่สร้างสรรค์อย่างที่ว่ามาข้างต้นแล้ว
4. อรรถสัมปทา การทำศักยภาพของตนให้เข้าถึงความสมบูรณ์ คนที่ศึกษาเล่าเรียนนั้น จะต้องคอยทำศักยภาพของตนให้เห็นในเชิงประจักษ์ในสังคม
5. ทิวฐิสัมปทา เจตคติ ค่านิยมต่างๆ ตลอดจนท่าทีและทักษะในการมองโลกและชีวิต มีโลกทัศน์ที่กว้างขวาง ไม่เหลวไหล ไม่มกมาย มีเหตุผล ไม่ถือตามความพอใจ ไม่พอใจหรือความชอบชั่วส่วนตัว แต่มีทักษะ มีความคิดที่มองสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัย มองสิ่งทั้งหลายตามความสัมพันธ์

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2569)

6. อัปมาทสัมปทา การทำความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม ความไม่ประมาทก็คือ ความกระตือรือร้น ความเอาใจจริงเอาใจ ความเร่งชวนชวน ไม่มโนใจ ไม่นิ่งเฉยเฉื่อยชา ไม่ปล่อยปละละเลย ซึ่งเกิดจากจิตสำนึกเกี่ยวกับกาลเวลา หรือลึกลงไปอีกคือจิตสำนึกเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะกระตุ้นเร้าให้เร่งชวนชวน ปฏิบัติการตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย ผู้มีจิตสำนึกอย่างนี้จะไวต่อการรับรู้เกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลง ตื่นตัวเท่าทันต่อเหตุการณ์และสถานการณ์ ซึ่งเป็นตัวการสำคัญที่จะทำให้มีการฝึกฝนพัฒนาตน แก้ปัญหา และสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ได้

7. โยนิโสมนสิการสัมปทา การทำโยนิโสมนสิการให้ถึงพร้อม คือการรู้จักคิด หรือคิดเป็น อย่างที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว

ผู้เขียนมองว่า การพัฒนาประเทศในยุคเทคโนโลยีแม้สร้างความก้าวหน้าและโอกาสใหม่ ๆ แต่ก็ทำให้เกิดการแข่งขันและการแย่งชิงทรัพยากร จนคุณธรรมจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมลดลง คนจำนวนมากห่างไกลศาสนา ขาดการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ส่งผลให้ปัญหาสังคม รุนแรงขึ้นและวิถีชีวิตขาดทิศทาง ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงเสนอให้สร้างกระแสแห่งคุณธรรมโดยยึดหลักธรรม 7 ประการเป็นกรอบพัฒนาคน ได้แก่ การคบถ้อยคำดี การมีศีลวินัย แรงจูงใจใฝ่ดี การพัฒนาศักยภาพ ตนเอง การมีทัศนคติถูกต้อง ความไม่ประมาท และการคิดอย่างแยบคาย

สรุป

ในยุคที่เทคโนโลยีและนวัตกรรมก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว สังคมไทยกำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมาพร้อมกับความท้าทายที่ซับซ้อน การนำพุทธธรรมมาบูรณาการกับปรากฏการณ์ทางสังคม จนกลายเป็นประเด็นที่น่าสนใจ เนื่องจากพุทธธรรมมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับใช้ในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา พุทธธรรมสอนให้มนุษย์เกิดความเข้าใจในธรรมชาติของชีวิต ความไม่เที่ยงแท้ และความทุกข์ ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในชีวิตประจำวัน การตระหนักรู้ถึงหลักธรรมเหล่านี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของคนไทยในยุค 4.0 ซึ่งเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคมที่มีความเป็นพลวัตที่สูง โดยเฉพาะสามเสาหลักคือ

1) การดำเนินชีวิตด้วยความเร่งรีบและการแข่งขัน การมีสติและสมาธิเป็นจึงสิ่งจำเป็นในการดำเนินชีวิตด้วยความระมัดระวัง และมีสติรู้ตัวอยู่ทุกขณะจิต สามารถยับยั้งความอยากและความโกรธที่เกิดขึ้นในใจ ซึ่งเป็นการฝึกฝนที่ช่วยเสริมสร้างจิตใจให้เข้มแข็งและสงบนิ่ง

2) การศึกษา พุทธธรรมส่งเสริมการศึกษาแบบองค์รวมที่ไม่เพียงแต่มุ่งเน้นด้านวิชาการ แต่ยังให้ความสำคัญต่อการพัฒนาจิตใจและคุณธรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และปัญญาในการดำรงชีวิต มีทักษะในการแก้ปัญหาและการทำงานร่วมกันในสังคมที่หลากหลาย

3) การพัฒนาประเทศที่ใช้หลักพุทธธรรมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในแนวทางการปฏิบัติจะช่วยสร้างสมดุล ระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจและการรักษาจิตใจที่สงบสุข การพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืนมักเน้นที่ ความพอเพียงและการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า การพัฒนาประเทศตามวิถีพุทธนี้จะช่วยส่งเสริมการสร้าง สังคมที่เปี่ยมไปด้วยความสุขและความยั่งยืน ในสังคมที่มีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

พุทธธรรมจึงเป็นคำตอบที่เหมาะสมสำหรับการประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต การศึกษา และการพัฒนาประเทศ เพื่อสร้างสมดุลระหว่างความเจริญทางวัตถุและความสงบทางจิตใจ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างสังคมที่ดีขึ้นในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

จากการทบทวนวรรณกรรมและมุมมองและประสบการณ์ของผู้เขียนเรื่อง พุทธธรรมกับสังคมไทยยุค 4.0 ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ของหน่วยงานและองค์กร ถึงการพัฒนาประสิทธิภาพส่วนบุคคล ตลอดจนการเสนอแนะเพื่อให้ผู้สนใจนำไปวิเคราะห์หรือต่อยอดในการวิจัย ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1.1. หน่วยงานด้านการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยของคณะสงฆ์ไทย โรงเรียนต่างๆ ควรบูรณาการพุทธธรรม โดยเฉพาะหลักไตรสิกขา สติปัฏฐาน และอิทธิบาท 4 เข้ากับการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบดิจิทัลและการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีทั้งความรู้ทางวิชาการ ทักษะดิจิทัล และคุณธรรมจริยธรรม สามารถใช้เทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทัน มีสติ และรับผิดชอบต่อสังคมในยุค 4.0

1.2. คณะสงฆ์และสถาบันทางพระพุทธศาสนา ควรปรับปรุงแบบการเผยแผ่พุทธธรรมให้สอดคล้องกับบริบทสังคมดิจิทัล โดยใช้สื่อออนไลน์ แพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย และนวัตกรรมการสื่อสาร เพื่อถ่ายทอดหลักธรรมที่ตอบโจทย์ปัญหาสังคมร่วมสมัย เช่น ความเครียด ความเหลื่อมล้ำ และการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม อันจะช่วยให้พุทธธรรมเข้าถึงประชาชนทุกช่วงวัยได้อย่างกว้างขวาง

1.3. หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรนำหลักพุทธธรรม เช่น สังคหวัตถุ 4 และหลักธรรมาภิบาล มาประยุกต์ใช้ในการกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการสาธารณะ เพื่อเสริมสร้างความโปร่งใส ความเมตตา และการมีส่วนร่วมของประชาชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมที่มีความสมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และคุณภาพชีวิต

1.4. ภาคเอกชนและองค์กรธุรกิจ ควรประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม เช่น หลักความพอประมาณ ความซื่อสัตย์สุจริต และการไม่เบียดเบียน ในการดำเนินธุรกิจและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ ควบคู่กับความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมในยุคไทยแลนด์ 4.0

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

2.1. ควรขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมกลุ่มประชากรที่หลากหลายมากขึ้น เช่น เยาวชน คนวัยทำงาน ผู้สูงอายุ รวมถึงพระสงฆ์และฆราวาสในพื้นที่เมืองและชนบท เพื่อให้ได้ผลการศึกษาที่สะท้อนภาพรวมของการประยุกต์พุทธธรรมในสังคมไทยยุค 4.0 อย่างรอบด้านและมีความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

2.2. ควรนำแนวคิดพุทธธรรมไปเปรียบเทียบกับแนวคิดจริยธรรมร่วมสมัยหรือแนวคิดทางศาสนาอื่นๆ รวมถึงการศึกษาการประยุกต์ใช้ในระดับนโยบายสาธารณะ เพื่อค้นหาแนวทางที่เหมาะสมและเป็นรูปธรรมในการพัฒนาสังคมไทยอย่างยั่งยืนในบริบทของยุค 4.0

References

- Department of Excise. (2025). *What is Thailand 4.0? How will this policy help develop our country?*. Retrieved June 4, 2025, from <https://www.excise.go.th/cs/groups/public/documents/document/dwnt/mjgy/~edisp/uatucm282681.pdf>
- Faculty of Medicine Ramathibodi Hospital, Mahidol University. (2025). *Mental Health*. Retrieved June 4, 2025, from <https://www.rama.mahidol.ac.th/ramamental/generalknowledge/general/06062014-0956>
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2024). Lessons Learned from the Design of Public Health Insurance Policy. *Journal of Thai Social Condition*, 23(4), 1-4.
- Phra Khru Pitsal Charakorn Lek Thammo (Sangkhaw)., & Pravadee, S. (2019). Ethics: Current Issues of Behavior and Management in Thai Society. *Journal of Mahachulalongkornrajavidyalaya University Humanities Review*, 5(2),131-144.
- Somdet Phra Buddha-Koharacharya (P.A. Payutto). (2021). *The Purpose of General Education Subjects*. Retrieved June 6, 2025, from <https://www.papayutto.org/th/book-reading/88/6>
- Thairath Online. (2025). *Mental Health: One of the Important Issues that Thai Society should be Aware Of*. Retrieved June 4, 2025, from <https://www.thairath.co.th/lifestyle/life/2789509>
- Vichan, T. (2019). *Public Reflects on 6 Dimensions of Major Social Issues in Thailand*. Retrieved June 4, 2025, from <https://www.thaipbs.or.th/news/content/284658>